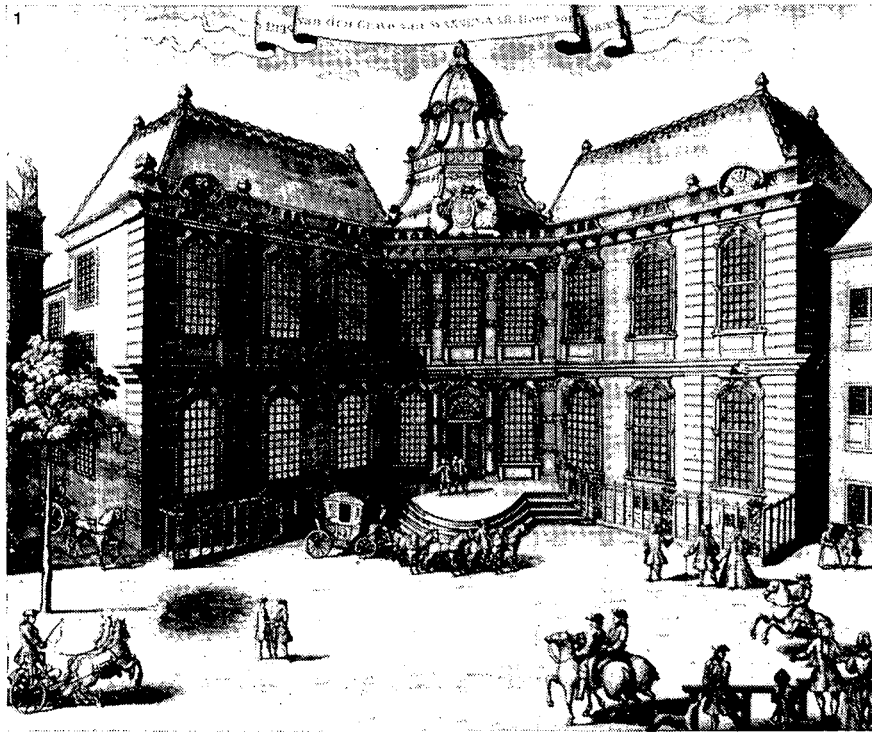

Het huis van Oldenbarnevelt

*Wat mensen bouwen
wort geen eeuwigheyt gegeven
Vondel*

De woorden van de 17e eeuwse dichter, die hierboven staan, zijn door ons niet willekeurig gekozen. In elk geval zijn ze toepasselijk op de bebouwing aan de noord-westzijde van de Kneuterdijk in Den Haag, waar tot voor een enkel jaar het departement van Financiën was gevestigd. Er is namelijk aan die huizen in de loop der eeuwen heel wat vertimmerd, o.a. als gevolg van het feit, dat ze tot woning van onderscheidene hoge lieden hebben gediend. En tenslotte hebben ze vele decennia huisvesting verleend aan genoemd departement. En nu wordt er weer aan verbouwd. Van Heulstraat tot Parkstraat wordt herbouwd en gerestaureerd om er een waardige zetel voor de Raad van State van te maken. Het Amsterdamse architectenbureau Wegener Sleswijk en Wichers is bezig deze grote klus te klaren. Er is een bedrag van bijna veertig miljoen gld. mee gemeoid. Het omvangrijke werk is aangenomen door de Amsterdamsche Aanneming Maatschappij B.V., die de restauratiewerkzaamheden heeft opgedragen aan de N.V. Gebr. Georges en Ing. Jozef Vandekerckhove in het Belgische Ingelmunster.

We kunnen ons voorstellen als lezers zich verbazen over het feit, dat een buitenlands bedrijf een restauratie uitvoert aan een Nederlands historisch object. Deze Belgische activiteit verdient daarom een toelichting. Ze is een uitvloeisel van EEG-voorschriften, die het mogelijk maken, dat bedrijven uit de leden-landen bij elkaar werken aannemen.

Er zal met de uitvoering van het werk ongeveer vier jaar gemeoid zijn.

Als we spreken van een historisch object dan is daarmee niets te veel gezegd. Er valt over de bebouwing van deze zijde van de Kneuterdijk heel wat te vertellen. Voor ve-

1
Het huis van de Graaf van Wassenaar, Heer van Obdam, later een van de koninklijke paleizen in Den Haag, maar tot voor enkele jaren in gebruik bij het ministerie van financiën.

Uit de prentenverzameling van het Gemeentearchief van Den Haag

len is het overigens misschien informatief om te weten waar de naam Kneuterdijk vandaan is gekomen. Volgens F. Kerdijs, die daarvoor o.m. te rade ging bij Th. Morren en D. S. van Zuiden, in zijn boekje over

Haagse straatnamen (W. P. van Stockum en Zoon N.V., 1935) zou de naam duiden op het kneuteren of knoteren (men schreef vroeger ook wel Knoterdijk) der vogels. Mogelijk is in het begin der 16e eeuw hier een vinkenbaan geweest. Deze verklaring wordt intussen aan Huygens toegeschreven. Toen we hierboven schreven dat er herbouwd en gerestaureerd wordt van Heulstraat tot Parkstraat, was dat eigenlijk niet helemaal juist. Het terrein van de activiteiten omvat o.a. ook de zgn. Gotische Zaal tegenover het Koninklijk Paleis aan het Noordeinde en het voormalige paleisje op de hoek van Heulstraat en Kneuterdijk.

Er heeft ter plekke al vroeg bebouwing bestaan. Op oude prenten zijn in de hoek van de Kneuterdijk, waar nu het voormalige paleisje staat, zijn twee gescheiden patriciërs-huizen te zien, daterend uit de 15e eeuw. Het hoekhuis is o.a. bewoond geweest door Elisabeth van Beieren, door de heren van Naaldwijk en later door de Prins de Ligne en Marie van Nassau, zuster van Prins Maurits. Het meer naar de Parkstraat (vroeger Nagtegaalspad geheten) gelegen huis is o.a. bewoond geweest door de president van den Hove van Holland Cornelis Suys en door Jacob Cats. In 1610 werd het huis aan Johan van Oldenbarnevelt verkocht. Hij liet, zo schrijft A. W. de Vink in *Die Haghe* (1921/22), zijn pas verworven bezit op de Kneuterdijk afbreken en herbouwen. Met voordacht had hij deze plek, gelegen op het hoge bosgedeelte, uitgekozen om zich hier een ruime, geriefelijk ingerichte woning, omringd door vruchtbare moestuinen, te stichten. Moeilijk valt uit te maken of van Oldenbarnevelt tevens de ontwerper van zijn nieuwe huis is geweest. Het is niet onmogelijk, dat Hendrick de Keyzer er de hand in heeft gehad. Hoe dit zij, het vier verdiepingen hoge gebouw had een fraai bewerkte voorgevel, aan beide hoeken versierd met gebeeldhouwde leeuwen. De façade met haar twee puntig toelopende geveltoppen, waan de in diepe nissen aangebrachte beelden de „Rechtvaardigheid” en de „Voorzienigheid” prijken, had een hoog leien dak met monumentale schoorstenen, afgesloten door een decoratieve hardstenen ballustrade met zware balusters; terzijde van de hoofdingang met de wapenstein, de van onderluiken voorziene gebrandschilderde kruisvensters, het glas van boven beschut door schuin gekruist tralie-

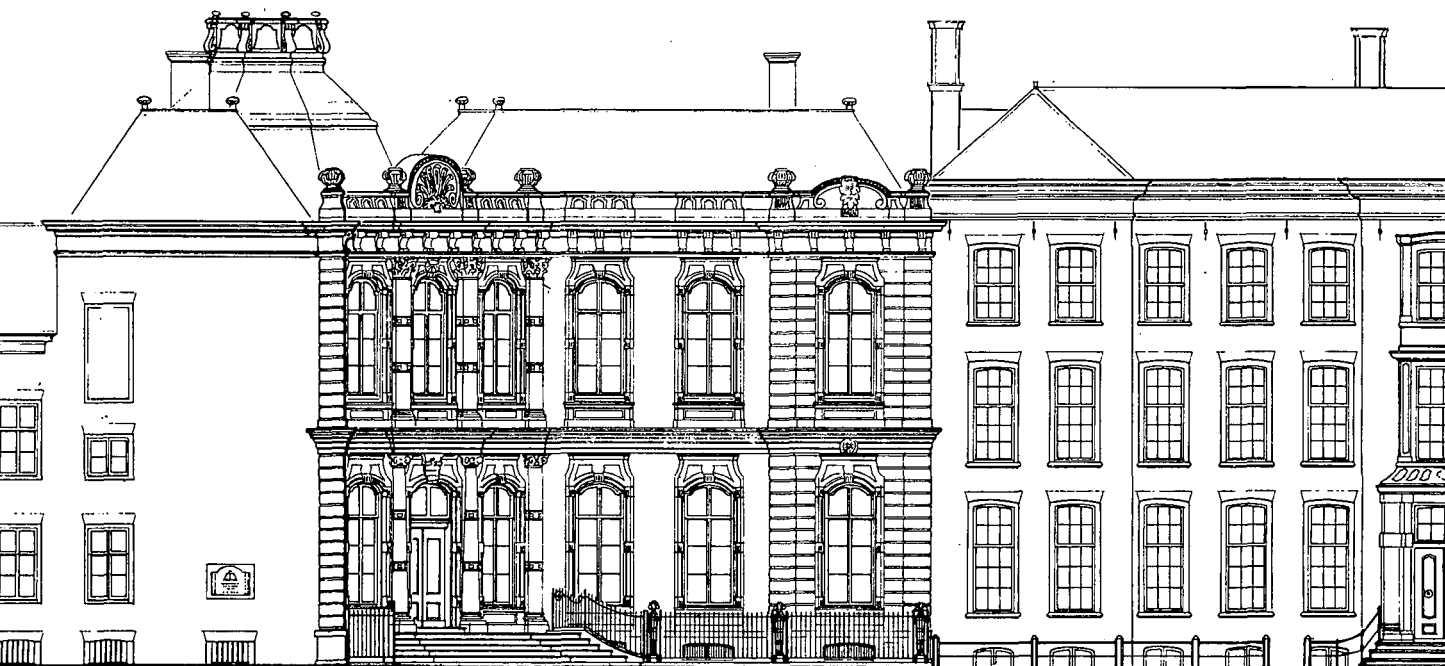
werk, de vensters gevat in zandstenen omlijsting en afgedekt door hardstenen ontlastingsbogen, door dubbele pilasters van elkander gescheiden, deden zien dat een nieuwe bouwtrant in opkomst was, de renaissance zich voor goed baan had gebroken en de gothieke trekken werden uitgewist, aldus ongeveer de Vink. Na de gruwelijke dood van Van Oldenbarnevelt is het o.a. „hotel” geweest voor Franse ambassadeurs, zoals Claude de Mesmes, en in 1697 verleende het huisvesting aan de Oostenrijkse gezant von Strattmann. Eerder was het in gebruik genomen door de Algemene Oost-Indische Maatschappij der Verenigde Nederlanden om als verblijf te dienen van haar bewindhebbers en tot het houden van vergaderingen der halve zeventien. In het begin van de 18e eeuw was Catharina, gravin douairière von Wartenberg eigenaresse van het pand, dat als gevolg van jarenlange verwaarlozing sterk in verval was geraakt. Het werd gerestaureerd, maar daarbij ging nogal het een en ander van het oorspronkelijke karakter verloren, misschien niet zó verwonderlijk als men weet, dat deze Catharina nu niet bepaald uit de allerbeste kringen voortkwam en indertijd een twijfelachtige rol in het Haagse leven en daarbuiten heeft gespeeld. Om een lang historisch verhaal verder kort te maken, in het midden

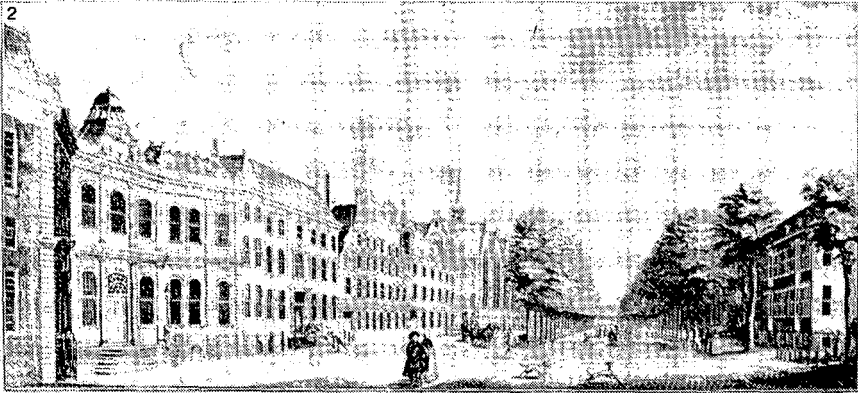
van de 18e eeuw diende het huis tot woning van de Russische gezant prins Galiski. In 1806 werd het met belendende panden ingericht tot ministerie van Financiën, dat er dus zo'n 175 jaar in heeft gehuisd. In de loop van de 19e eeuw is er nog een stuk naast gebouwd, maar dit deel is nu weer afgebroken, waardoor de toegang tot de Parkstraat straks breder kan worden.

Na al deze historische bijzonderheden over het oude ministerie van financiën, nu nog iets over het „paleisje” in de hoek van de Kneuterdijk, bij de ingang van de Heulstraat. Vóór het tegenwoordige paleis werd gebouwd – 1720-1730 – stonden er andere huizen, die met de bewoners-eigenaars een bewogen leven hebben geleid. Een stuk boeiende Haagse en Hollandse geschiedenis. Beginnen we met 1716 toen Johan Hendrik graaf van Wassenaer-Obdam twee huizen, resp. in de Heulstraat en in de bocht van de Kneuterdijk in zijn bezit kreeg. Men moet zich daarbij intussen wel even realiseren, dat bij beide huizen naar tegenwoordige begrippen flinke lappen grond, deels moestuin, bevonden, die natuurlijk in de loop der eeuwen grotendeels bebouwd zijn. Maar dit terzijde.

Op de door sloop vrij gekomen grond van zijn nieuw verworven bezit liet Van Wassenaer-Obdam een klein paleis bouwen, dat

behoudens wat betrekkelijk geringe veranderingen, nog in zijn oude vorm bewaard is gebleven. Historici schrijven de oorspronkelijke plannen voor de bouw van het kleine paleis toe aan Daniël Marot. Diens tekeningen zijn echter niet uitgevoerd. Dat neemt niet weg, dat de bouwer van het paleis wel bij Marot te rade is gegaan. De voorgevel vertoont tenminste een bouwwijze in de trant van Marot. We ontleen deze architectonische bijzonderheid aan een bijdrage van jhr. mr. D. P. M. Graswinckel in *Die Haghe* (1937); andere bronnen hebben deze gang van zaken overgenomen of zijn al eerder tot eenzelfde conclusie gekomen. Het merkwaardige is echter, dat in het *Kunstreisboek* van de Rijksc commissie voor de monumentenbeschrijving Marot wél als de architect wordt genoemd. Sterker nog, men kan hier lezen: „Het eigenaardig in de hoek gelegen gebouw is aan de voorzijde grotendeels in zandsteen uitgevoerd en zeer kenmerkend voor de bouwtrant van Marot (sic!)”. De middenpartij was oorspronkelijk van een rijk versierde bekapping met open verdieping voorzien. In het gebouw bevindt zich een empire balzaal (door J. de Greef). Johan Hendrik was een kleinzoon van de beroemde admiraal Van Wassenaer-Obdam, die in 1665 bij Lowestoft met zijn schip in de lucht was gevlogen. Johan Hen-

drik was overigens o. a. ook Heer van Twickel, een detail van betekenis, omdat een familie-verwant Marie Cornélie gravin van Wassenaer-Obdam, gehuwd met mr. J. D. C. baron van Heeckeren, toen zij ruim 16 jaar oud was (vóór haar huwelijk) bij notariële acte van 16 mei 1816 aan Z.M. Koning

2

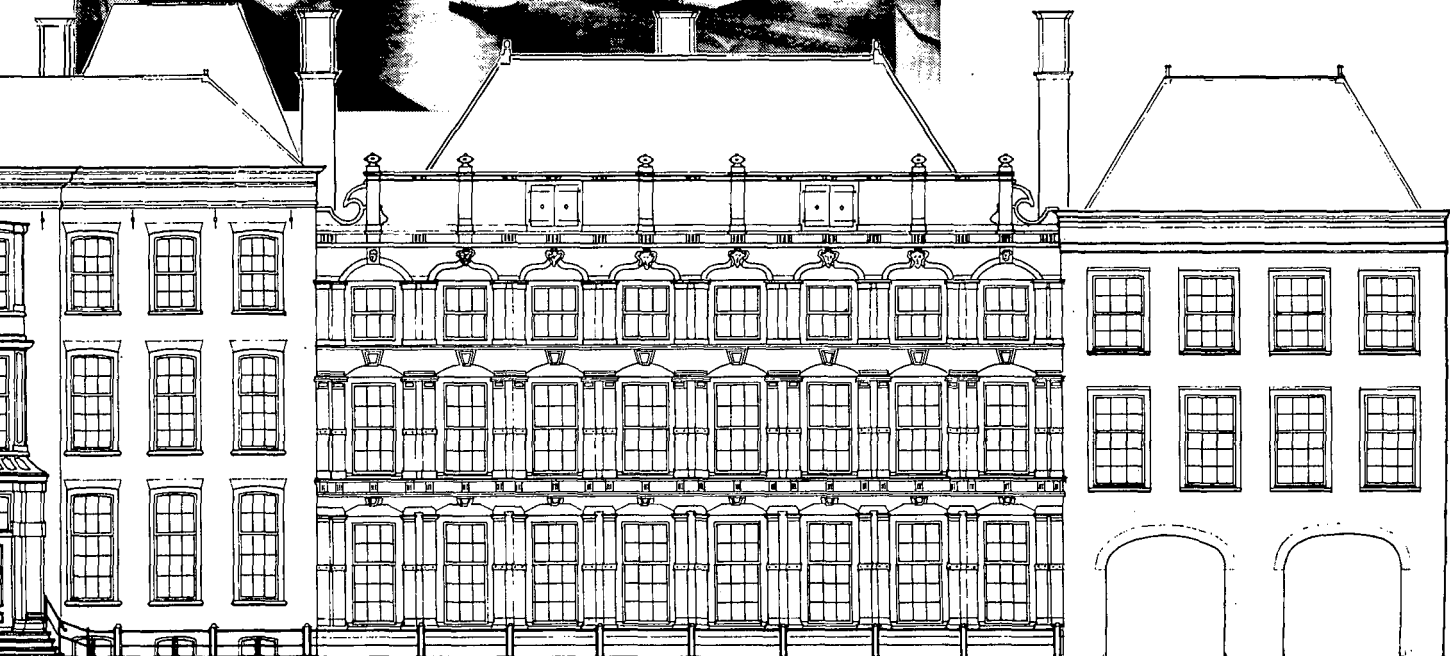
Gezicht op het Lange Voorhout in 1756. Geheel links nog een klein stuk van de bebouwing van de Heulstraat. Daarnaast het tetwat vertekende paleis aan de Kneuterdijk. In het midden van de prent, rechts van het spitse torentje, de Kloosterkerk. Links daarvan (nauwelijks zichtbaar) het Nagtegalenpad (thans Parkstraat). Het gebouw, waarvoor men een koets ziet rijden, is in verband met de verbouwing, afgebroken.

3

Hal met gezicht in de Balzaal van het paleis aan de Kneuterdijk (1964). Foto uit de verzameling van het Gemeente archief

Tekening van de gevelwand aan de Kneuterdijk, die thans gerestaureerd wordt. Links het vm. paleis. Geheel rechts de nieuwe vleugel met voetgangerspassage.

Willem I overdroeg het „capitaal, hegt en weldoortimmerd” huis met erf, stallingen en koetshuizen, grote tuinen en warmoezierslanden, met een grote afzonderlijke wijnkelder, alsmede twee huizen aan de noordzijde van de Heulstraat, Koning Willem I bestemde het paleis als woning voor zijn oudste zoon, de kroonprins, die in 1816 gehuwd was met grootvorstin Anna Paulowna. Na zijn troonsbestijging in 1839 bleef koning Willem in het paleis aan de Kneuterdijk wonen, dat hij nooit voor het paleis in het Noordeinde heeft willen verwisselen (het paleis Noordeinde is veel groter).

Aan deze koning heeft Den Haag veel te danken, zoals de Gotische zaal tegenover het paleis in het Noordeinde, die nu in de restauratieplannen wordt betrokken, verder het Willemspark (Plein 1813) en de neo-gotische huizen aan de Nassaulaan. Na de dood van koning Willem II in 1849 ging zijn weduwe in het paleis Buitenrust aan het begin van de Scheveningse weg wonen (in het begin van de 20e eeuw afgebroken). Nadien is de oudste zoon van koning Willem III een tijdlang bewoner van het paleis aan de Kneuterdijk geweest. Na diens overlijden verkocht koning Willem III het paleis aan de gemeente, maar kroonprins Alexander kocht het in 1882 terug. Na het overlij-

den van de kroonprins (1884) is het paleis lange tijd leeg blijven staan. In 1914 werd er het hoofdbestuur van het Nederlandse Rode Kruis in gevestigd. Vervolgens werd het ambtswoning van de minister van buitenlandse zaken. Dat bleef zo tot de meerderjarigheid van prinses Juliana, die er echter nooit heeft gewoond. Wel werden er soms feesten gegeven, waartoe o. a. de eerder genoemde balzaal alle gelegenheid gaf. Toen de prinses ere-voorzitster werd van het Nationaal Crisis-Comité werd dat in het paleis gevestigd. In 1937 verkocht koningin Wilhelmina het paleis aan een levensverzekeringsmaatschappij, die het op haar beurt verhuurde aan de regering, die er het pas ingestelde ministerie van Algemene Zaken in vestigde. Tijdens de bezetting diende het paleisje tot een van de beruchte instellingen van de Duitse bezetter. Na de bevrijding hield de Bijzondere rechtspraak er vele zittingen. De laatste jaren vóór het ministerie verhuisde, waren er enige afdelingen van het ministerie van Financiën in gevestigd. Tot zover een brok geschiedenis van een voormalig koninklijk paleis in Den Haag, dat over enige jaren weer een waardige bestemming zal krijgen.

De zoëven genoemde balzaal wordt na restauratie ingericht als grote zittingzaal voor de Raad van State. De Spiegelzaal op de

parterre wordt bestemd tot ontvangstzaal. Daarboven komt de kamer van de vice-president van de Raad van State. Het is niet de bedoeling tot Marot terug te restaureren, maar tot de situatie ten tijde van koning Willem II (d. i. dus ongeveer het midden van de 19e eeuw). Intussen zal de vleugel aan de zijde van de Heulstraat op de eerste verdieping grotendeels in tact blijven, hetgeen betekent, dat men hier Marot duidelijk zal terugvinden. Aan de achterzijde van het paleis komt hoger een nieuw middendak, aangepast aan de zijden. De achterliggende tuin zal worden afgegraven naar het oude niveau, wat meebrengt, dat er aan die kant een nieuw bordes zal worden aangebracht. Het dichtst bij de Parkstraat gelegen deel van de „huizen”-rij is, zoals hiervoor op-

4

Wie tot voor enkele jaren sprak over „de Kneuterdijk” bedoelde daarmee meestal het ministerie van Financiën. Links in de hoek het voormalige koninklijke paleis; rechts daarvan o.m. het pand, dat Van Oldenbarnevelt tot woning diende. Geheel rechts op de foto het gedeelte van het voormalige ministerie van financiën, dat thans ten behoeve van aangepaste nieuwbouw, is gesloopt. Foto: Wij van Financiën

Belastingfaciliteiten

gemerkt, afgebroken. Daar komt op de parterre een passage voor voetgangers; de daarboven liggende verdiepingen worden naar de oude toestand herbouwd. De galerij zal een eind in de Parkstraat doorlopen, waarna men links af opnieuw een doorgang gaat maken, die zal eindigen op het plein tegenover het Kon. Paleis in het Noordeinde. Nu de vleugel aan de Parkstraatzijde al is afgebroken alsmede enige panden aan de Parkstraat kan men zich al een voorstelling maken van de situatie zoals die er straks zal uitzien.

Links en rechts van de hoofdingang van het oude ministerie is echt restauratie-gebied. Daarachter komt een aangepast gang-tracé en daarachter een stuk nieuwbouw, waarin o.a. vier kleinere zittingzalen.

Hiervoor noemden we al de Gothische zaal, een van de architectonische erfgoederen van Koning Willem II. Daaraan is in de loop der jaren heel wat geknoeid. Het is dan ook prettig te horen, dat dit gebouw (deze zaal) intern gereconstrueerd zal worden naar de oude situatie. Dat betekent o.a. dat de betonconstructie boven de onderdorpel van de ramen wordt weggenomen. Verder worden de onderramen dichtgemetseld (waren vroeger ook geen ramen). Ook zal de binnenbetimmering in de oude toestand worden hersteld. De zaal wordt bestemd voor ontvangsten en tentoonstellingen. De verbindingsgang tussen de Gothische zaal en het paleis wordt afgebroken en wordt dan met verdiepte fundering opnieuw opgetrokken met een wijdere doorgangspoort (aan de zijde van het Noordeinde). Het hek aan de achterzijde (eigenlijk voorzijde) van de Gothische zaal verdwijnt, zodat in feite één groot plein ontstaat met het voorplein van de Oude Hof (Kon. Paleis Noordeinde). De inrichting van dit grote plein zal zodanig worden, dat de zeer oude kastanje achter het ruiter standbeeld van Willem van Oranje, behouden kan blijven, en de openluchtpostzegelbeurs er zal kunnen terugkeren.

Afgezien van de restauratie van het kleine paleis aan de Kneuterdijk is men in Den Haag ook nog driftig bezig aan de restauratie van twee andere paleizen, nl. dat aan het Noordeinde en het Huis ten Bosch. Daarover een volgende keer.

Over enige tijd (jaren) zal men niet meer cynisch kunnen gewagen van Den Haag: stad van lege paleizen. En dat is een prettig vooruitzicht.

v.d.W.

1. Aftrek wegens giften

U kunt uw contributie en/of giften aan de Bond Heemschut in beginsel van uw (onzuiver) inkomen aftrekken.

Echter de wet stelt hiervoor eisen:

- Het totale bedrag van uw giften aan kerkelijke, liefdadige, culturele, wetenschappelijke of het algemeen nut beogende instellingen moet in ieder geval meer bedragen dan 1% van uw onzuiver inkomen en tevens een bedrag van f 120,- te boven gaan.

Indien zulks het geval is dan kunt u aftrekken dat gedeelte van het totale bedrag dat de genoemde 1% of tenminste f 120,- te boven gaat.

U kunt echter nooit meer dan 10% van uw onzuiver inkomen aftrekken.

- U moet de giften met schriftelijke bewijsstukken kunnen aantonen, b.v. met kwitanties, postwisselstrookjes, giro-afschrijvingen of banknota's. Eigen aantekeningen (omtrent b.v. collectes) worden niet geaccepteerd.

2. Aftrek wegens persoonlijke verplichtingen

Indien u van plan bent meerdere jaren achtereenvolgende schenkingen aan de Bond Heemschut te doen, dan kunt u dit ook doen in de vorm van een periodieke uitkering. Dit is een uitkering gedurende een vastgesteld aantal jaren van een eveneens vastgesteld bedrag.

Dit biedt het volgende voordeel:

U kunt ieder jaar het *volledige* bedrag van uw jaarlijkse uitkering aftrekken als persoonlijke verplichting – dus niet als gift – zodat u nu niet gebonden bent aan de bovengenoemde grenzen gesteld aan de aftrek wegens giften. Met andere woorden het bedrag van uw giften staat hiervan geheel los.

Ook hier stelt de fiscus echter eisen:

- Een dergelijke periodieke uitkering moet u doen vastleggen in een notariële akte.
- U moet zich ten minste voor drie opeenvolgende jaren (geen maximum) binden, met dien verstande dat de uitkering in ieder geval eindigt met uw overlijden.
- Indien de contante waarde van de periodieke uitkering meer bedraagt dan f 5.000,-, dan zal schenkingsrecht verschuldigd zijn (zie ook hieronder).

Voor het geval u van deze regels gebruik wenst te maken doet u er goed aan u van tevoren door uw notaris of belastingconsulent te laten voorlichten.

3. Schenkingsrechten

Over een schenking aan de Bond Heemschut tot een bedrag van f 5.000,- zijn geen schenkingsrechten verschuldigd. U kunt over 2 jaar maximaal f 5.000,- vrij van rechten aan de Bond Heemschut schenken.

Zodra uw schenking of de contante waarde van de periodieke uitkering groter is dan f 5.000,-, is een belasting van 10% over het *totale* bedrag verschuldigd.

4. Legaten

Indien u in uw testament de Bond Heemschut wilt bevoordelen kunt u dit doen door een legaat op te nemen in de volgende bewoordingen:

„Ik legateer (vrij van rechten en kosten) aan de Bond Heemschut, gevestigd te Amsterdam, een bedrag groot f, uit te keren binnen . . . maanden na mijn overlijden”.

Volgens de wet is een legaat aan een instelling zoals de Bond Heemschut tot een bedrag van f 10.000,- vrij van successierechten. Indien u een bedrag groter dan f 10.000,- legateert, is er door de Bond over het *gehele* bedrag een belasting van 10% verschuldigd, tenzij u het legaat vrij van successierechten maakt. In dit geval komen de rechten ten laste van de nalatenschap.